

İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerin Psikolojik Belirtilere Göre Sanal Zorbalık Düzeylerinin Yordanması

Metin BATMAZ*

Tuncay AYAS**

Özet

Teknolojik gelişmeleri yakından takip eden öğrencilerin bu teknolojik gelişmeleri amacının dışında kullanmaları sonucu öğrenciler arasında yeni bir zorbalık türü olan sanal zorbalık görülmeye başlanmıştır. Sanal zorbalık, internet ve diğer dijital teknolojiler kullanılarak diğerlerine bilinçli ve kasıtlı olarak zarar vermek olarak tanımlanabilir. Bu çalışmada ilköğretim ikinci kademedeki öğrencilerinin psikolojik belirtilere göre sanal zorbalık düzeyinin yordanması amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, Sakarya ili Hendek ilçesinde 2011-2012 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde ilköğretime devam eden 192 si kız 215'i erkek olmak üzere toplam 407 kişi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Sanal Zorba/Kurban Ölçeği ve Kısa Semptom Envanteri kullanılmıştır. Sanal zorbalık düzeyi psikolojik belirtiler arasındaki korelasyon incelendiğinde, sanal zorbalık düzeyi ile öfke düşmanlık, depresyon, kişiler arası duyarlılık ve psikotizm psikolojik belirtileri arasında pozitif bir korelasyon olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Psikolojiksemptom, sanalzorbalık

Predicting The Cyber Bullying Levels Of Students In Second Stage Of Primary School According To Psychological Symptoms

Abstract

As a result of misuse of technological improvements by the students who follow these improvements, cyber bullying, a new bullying type among students, has started to be seen. Cyber bullying can be defined as harming other people in a conscious and deliberate way by using internet and other digital technologies. It was aimed to predict the cyber bullying levels of students in second stage of primary education according to psychological symptoms. The study group of this research consists of 407 people, 192 females and 215 males, studying in primary school in the second term of 2011-2012 education year in Hendek county of Sakarya province. Cyber Bully/Victim Questionnaire and Brief Symptom Inventory were used as data collecting instruments in the research. When the correlation between cyber bullying level and psychological symptoms is examined, it is seen that there is a positive correlation between cyber bullying level and psychological symptoms of anger hostility, depression, interpersonal sensitivity and psychoticism.

Keywords: Psychological symptoms, Cyber bullying

---

* Uzman psikolojik danışman, metinbatmaz@windowslive.com

** Yrd. Doç. Dr. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi PDR Anabilim Dalı, tayas@sakarya.edu.tr

Giriş

İnternet ve online teknolojiler günümüz dünyasının en popüler iletişim araçları olarak günlük yaşamın vazgeçilmezleri arasındaki yerini almıştır. Bu teknolojik araçlar özellikle gençler ve üniversite öğrencileri arasında daha da yaygın olarak kullanılmaktadır (Arıca, 2009). Bilgisayar teknolojilerinde hızlı gelişmeler neticesinde bilgisayar, bilgisayarlı sistemler ve internet hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Her geçen gün bilgisayarlar ve bilgisayarlı sistemlerin depoladığı ve işlediği veriler baş döndürücü bir şekilde artış göstermektedir. İnsanlar, alışverişlerini, birbirleri ile görüşmelerini, duygularını paylaşmayı, arkadaşlıkları, dostlukları bilgisayarlar ve internet aracılığı ile gerçekleştirmektedirler (Dijle ve Doğan, 2011). İnsanlar, internet ve diğer teknolojiler aracılığıyla, e-posta gönderebilir, kendi web sitelerini oluşturabilir, bloklara kişisel haberler gönderebilir, cep telefonu üzerinden metin mesajları ve görüntüleri gönderebilir, sohbet (anlık iletleri) aracılığıyla birbirleriyle iletişim sağlayabilir, sohbet odalarında sohbet edebilir, forumlarda görüş/karar belirtebilir ve gençlik sitelerinde yeni arkadaşlar arayabilirler (Willard, 2007).

Günümüz ihtiyaçları doğrultusunda bilgisayar, cep telefonu kullanımının ve internet kullanımının çok hızlı bir şekilde yaygınlaştığı görülmektedir. İnternetin yaygın bir ihtiyaç haline gelmesi nedeniyle sadece bilgisayardan değil, cep telefonu vb. diğer teknolojik araçlardan da internete erişim olanakları artırılmıştır. İnternet World Stats (2012), Aralık 2011'de güncellenenmiş verilere dayalı olarak bazı ülkelerin nüfusa göre internet kullanımı, İzlanda %97, Lüksemburg %92, İsveç %92, Hollanda %89, Danimarka %89, Finlandiya %88, Japonya %80, Fransa %77, Polonya %62, İtalya %58, Macaristan %65, Makedonya %51, Ermenistan %47, Türkiye %44, Çin %38, Romanya %39, Pakistan %15 ve Hindistan %10 olarak açıklanmıştır. Dünya'nın bölgeler bazında internet kullanım oranı; Kuzey Amerika %78,6, Okyanusya/Avustralya %67,5, Avrupa %61,3, Latin Amerika %39,5, Orta

Doğu %35,6, Asya %26,2 ve Afrika %13,5 olarak belirtilmiştir. Ayrıca Dünya Nüfusunun %32,7'sinin (yaklaşık olarak 2.280.000.000 kişi) internet kullanıcısı olduğu bildirilmiştir. ForresterResearch 2017 yılında dünya için %50 İnternet yaygınlığı ve 3.500 milyon internet kullanıcısı olacağını tahmin ediyor (İnternet Stats Today, 2012).

İnternet ve cep telefonu teknolojisindeki hızlı ilerleme gençler için sonsuz yeni bir alan yaratmıştır. Günümüzde gençler için bilgisayar, internet, cep telefonu ve diğer teknolojik araçlar yaşamlarının bir parçası olmuştur. Öyle ki yeni arkadaşlar edinme ve sürdürme, toplumsal ve sosyal ilişkileri ve normları oluşturma bu teknolojik araçlarla meydana gelmektedir (Yaman, Eroğlu, Peker, 2011). Bununla birlikte her teknolojik gelişmede yaşandığı gibi görünen yararların yanı sıra teknolojinin kötüye kullanılmasından kaynaklanan sorunlar da ortaya çıkmaktadır (Arıca, 2009). Son zamanlarda teknoloji alanındaki gelişmeler ve teknolojinin gençler tarafından daha yaygın kullanılmaya başlanması, okullarda öğrencilerin göstermiş olduğu zorbalık davranışlarını teknolojiyi kullanarak gerçekleştirmelerine olanak sağlamıştır. Bu yönüyle okullarda öğrenciler arasında yaşanan zorbalık türleri arasında "sanal zorbalık" (cyberbullying) adı verilen yeni bir zorbalık türü de gözlenmektedir (Ayas ve Horzum, 2010).

Sanal zorbalık, uluslararası literatürde genel olarak "diğer kişilere zarar vermek amacıyla, bir birey ya da grup tarafından, elektronik posta, cep telefonu, çağrı cihazı, kısa mesaj servisi ve web siteleri gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını içeren; kasten, tekrarlayıcı bir şekilde ve düşmanca davranışları destekleyen davranışlar" şeklinde tanımlanmaktadır (Arıca, 2009). Juvonen ve Gross (2008)'a göre sanal zorbalık, internet veya diğer dijital iletişim cihazlarının, birine hakaret ya da tehdit amacıyla kullanılmasıdır. Slonje ve Smith (2007) ise sanal zorbalığı, cep telefonu ve internet başta olmak üzere modern teknolojik cihazlarla gerçekleştirilen bir

saldırganlık biçimi olanak tanımlamışlardır. Teknolojik araçların kullanılmasıyla gerçekleşen sanal zorbalığın yaygınlığı ile ilgili değişik ülkelerde yapılan çalışmalarda sanal zorbalık olaylarının okullarda hiçte küçümsenmeyecek oranlarda yaşanan bir sorun olduğu tespit edilmiştir. Sourander ve diğ. (2010) yaptıkları araştırma bulgularına göre çalışma grubunun %4.8'inin sanal zorbalığa maruz kaldığı, %7.4'ünün sanal zorbalık yaptığı ve %5.4'ünün ise hem sanal zorbalık yaptığı hem de sanal zorbalığa maruz kaldığı belirlenmiştir. Raskauskas ve Stoltz (2007), Amerika'da yaşları 13-18 arasında değişen 84 lise öğrencisine yönelik olarak yaptıkları araştırma sonucuna göre geçen öğretim yılı boyunca, öğrencilerin %49'u sanal zorbalığa maruz kalırken, %21'i sanal zorbalık yaptığı rapor edilmiştir. Juvonen ve Gross (2008), 1454 öğrencinin katılımcı olduğu çalışmada, gençlerin %72'sinin son bir yıl içerisinde en az bir defa ve %13'ünün sık sık sanal zorbalığa maruz kaldığını tespit etmişlerdir. Witte (2006)'nin üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmada araştırmaya katılan öğrencilerin %11'inin sanal zorbalığa maruz kaldığını, %3'ünün sanal zorbalık yaptığını belirlemişlerdir.

Türkiye'de sanal zorbalıkla ilgili yeni çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Erdur-Baker ve Kavsut (2007) araştırmalarında Türkiye'deki sanal zorba oranının %28, sanal kurban oranının ise %30'a ulaştığını ifade etmişlerdir. İstanbul'da sanal zorbalık konusunda yapılan bir araştırmada öğrencilerin %35.7'sinin sanal zorbalık davranışları sergiledikleri, %5.9'unun sanal zorbalık kurbanı oldukları bulunmuştur (Arıca ve diğ., 2008). Özdemir ve Akar (2011)'in 336 öğrenci ile yaptıkları araştırma sonucunda öğrencilerin %14'ünün sanal zorbalığa maruz kaldıkları, %10'unun ise sanal zorbalık yaptıkları belirlenmiştir. Topçu (2008) yaptığı çalışmada öğrencilerinin %48'inin sanal zorbalık yaptığını belirtmiştir. Dilmaç (2009)'ın 666 üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin % 22,5'i en az bir kere sanal zorbalık yaptıklarını belirtirken % 55,3'u ise hayatlarında en az bir kere sanal zorbalığa

maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Bayar (2010)'ın 1238 ergen üzerinde yaptığı çalışma sonucuna göre, % 5,7'sinin mağdur, % 3,7'sinin zorba ve % 4,7'sinin ise zorba-mağdur olarak sanal zorbalığa dâhil olduğu bulunmuştur. Ayas (2011) lise öğrencileriyle yaptığı araştırmada öğrencilerin %17,4'ünün sanal zorbalığa maruz kaldığını ve %15,5'inin sanal zorbalık yaptığını belirtmiştir. Soydaş (2011)'in 1395 öğrenci üzerinde yaptığı araştırma sonuçlarına göre, sanal ortamda meydana gelen zorbalığın yaygınlık oranları, öğrencilerin % 3,5'inin zorba, % 4,7'sinin kurban ve % 4,4'ünün zorba-kurban olarak, öğrencilerin % 12,7'sinin sanal ortamda akran zorbalığına herhangi bir şekilde zorbalığa dâhil oldukları belirtilmiştir. Ayas ve Horzum (2012)'un üç farklı ilköğretim okuluna devam eden 413 öğrenci ile yaptıkları araştırma sonucunda, araştırmaya katılan öğrencilerden %18,6 sanal zorbalığa maruz kaldığını, %11,6'sı da sanal zorbalık yaptığını belirtmiştir. Aynı araştırmaya katılan öğrencilerden %37,5 sanal zorbalığa şahit olduğunu ifade etmiştir. Sanal zorbalık son yıllarda araştırılmaya başlanmış bir konu olmasına rağmen teknolojik gelişmelerin hızla artmasıyla birlikte ilerleyen yıllarda geleneksel zorbalık kadar önemli bir sorun haline geleceği yapılan araştırmalar göstermektedir (Ayas ve Horzum, 2012).

Sanal zorbalığın, psikolojik, duygusal ve sosyal alanlarda ciddi olumsuz etkileri vardır. Araştırma bulguları, zorbaca davranışlara maruz kalma durumunun bir süre sonra fiziksel ve ruhsal rahatsızlıklara neden olduğunu ve zorbaca davranışların uzun süre devam etmesi ve kurbanın çevreden destek görememesi durumunda yaşanan bu rahatsızlıkların daha da şiddetli hissedilmesine neden olmaktadır (Rigby, 2003). Sanal zorbalık olaylarına maruz kalan kişilerin akademik performanslarının olumsuz şekilde etkilenmesinin yanında, depresyon, yalnızlık, düşük sosyalleşme, düşük özsaygı, üzüntü, kızgınlık, korku, anksiyete, paranoya ve intihar düşünceleri gibi psikolojik etkiler görülmüştür (Carroll, 2008; Catherine, 2009; Bargh ve

Mckenna, 2004; Beran ve Li, 2005, Hawker ve Boulton, 2000; Nishina, Juvonen ve Witkow, 2005; Patchin ve Hinduja, 2006; Ybarra ve Mishell, 2004).

Kowalski ve Limber (2007), sanal zorbalıkla anksiyete, öz saygı arasında bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Yaptıkları çalışmada sanal zorbalığa maruz kalan kurbanların öz saygıları düşmektedir. Kurbanların ve sanal zorba/kurbanların anksiyete puanları da sanal zorbalardan daha yüksektir. Sanal kurbanlar ile sanal zorba/ kurbanların öz saygıları, sanal zorbalardan daha düşüktür. Sourander ve diğ.(2010)'nin yaptıkları çalışmada da sanal zorbalığa maruz kalanlar, duygusal ve akran problemleri yaşamakta, baş ve karın ağrısı çekmekte, uyku problemleri yaşamaktadır. Sanal zorbalık psikolojik olumsuz yanı sıra kişilerde alkol, mariuana, eroin, kokain gibi uyuşturucu kullanımının artmasına da etki etmektedir (Yrbarra, Espelage ve Mitcheel, 2007). Ayrıca sanal zorbalığa maruz kalanların olaylar sonucunda bağışıklık sistemleri de bu olaylardan dolayı olumsuz şekilde etkilenmektedir (Hazler, Carney ve Granger, 2006).

Dilmaç (2009)'a göre, siber zorbalar sanal âlemde saldırgan ve yönlendirici davranışlar sergileyerek üstünlük ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktadır. Ergenlerin günlük hayatlarında bulamadıkları ilgi ve sempatiyi sanal zorbalığa karışarak elde ettiklerini ve ilgi görme özelliğinin sanal zorbalığa karışmayı arttırdığını tespit etmiştir. Şahin, Aydın ve Sarı (2012), sosyal ilişkilerde anksiyete yaşayan, asosyal bireylerin siber ortamları kullanarak kendilerini ifade ettiklerini rapor etmişlerdir.

Düşmanlık duygusu ve sanal zorbalık arasındaki ilişki bazı araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Şahin, Aydın ve Sarı (2012)'ye göre siber zorbalık ve düşmanlık duygusu arasında pozitif ilişki bulunmaktadır ve zorbalığa maruz kalan bireyde oluşan tehdit algısı ve gerginlik nedeniyle oluşan savunma ihtiyacı sonucunda düşmanlık duygusu gelişmektedir. Palmerve Thakordas (2005), düşmanlık duygusunun, siber zorba ve mağdurlarda

diğer insanlara oranla daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Arıca (2009), düşmanlık duygusunun siber zorbalığı yordama da önemli bir değişken olduğunu tespit etmiştir. Camodeca ve Goossens (2005), zorbalık ve düşmanlık arasında güçlü bir ilişki olduğunu yaptıkları çalışmada bildirmişlerdir.

Yapılan yurt dışı çalışmaların incelenmesi sonucunda sanal zorbalık olaylarına, maruz kalan ve bu olayları yapanların psikolojik olarak olumsuz şekilde etkilediği yukarıda yer alan araştırmalarda görülmektedir. Türkiye'de yapılan çalışmalar incelendiğinde sanal zorbalarda netür psikolojik belirtiler görüldüğüne yönelik bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle bu çalışmada ilköğretim ikinci kademedeki öğrencilerin sanal zorbalık yapma düzeylerini yordamada; psikolojik belirtilerin ne derece ilişkili olduğunun incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın modeli

Araştırma, tarama modeline uygun olarak planlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Tarama modelinde; ilgilenilen olay, grup gibi birim ve duruma ait değişkenler, ayrı ayrı betimlenmeye çalışılır. Bu modelde, anlık durum saptamaları belirlenebilmektedir (Karasar, 2004: 79).

Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Sakarya ili Hendek ilçesinde 2011-2012 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde ilköğretim ikinci kademeye (6.,7. ve 8.sınıf) devam eden 192 si kız 215'i erkek olmak üzere toplam 407 kişi oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla iki araç kullanılmıştır. Bunlar Sanal Kurban Ölçeği ve Kısa Semptom Envanteridir.

Sanal Zorba/Kurban Ölçeği

Araştırmada sanal zorbaları belirlemek amacıyla Ayas ve Horzum (2010) tarafından geliştirilen "Sanal Zorba/Kurban Ölçeği" kullanılmıştır. Sanal Zorba/ Kurban ölçeği, biri "

Sanal Zorba Ölçeği" diğeri " Sanal Kurban ölçeği" olarak adlandırılan ve aynı maddelerin farklı biçimde sorulmasından oluşan paralel iki ölçekten oluşmaktadır. Öğrencilerin sanal zorba ölçeğinde yer alan söz ve eylemleri ne sıklıkla yaptıklarını, kurban ölçeğinde ise bu söz ve eylemlere ne sıklıkla uğradıklarını işaretlemeleri beklenmektedir.

Sanal Zorba ve Kurban Ölçeğinin yapı geçerliği için ilk olarak açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Bu analizin yapılabilmesi için öncelikle örneklemin yeterliliğini test eden KMO testine bakılmıştır. KMO değeri 0.84 olarak bulunmuştur. Geçerlik çalışmaları sonucunda ölçeğin üç faktörlü bir yapıya sahip olduğu bulunmuştur.

Ölçekte yer alan maddelerin faktörlerdeki yükleri incelenmiş, 3 maddenin düşük madde yüküne sahip olduğu için ölçekten çıkarılmış ve 19 madde üzerinden tekrar açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. 19 madde üzerinden yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda KMO değeri 0.80 olarak bulunmuştur. Ölçekte yer alan 19 maddenin faktörlerdeki yük değerleri 0.35-0.85 arasında değişmektedir. Sanal Zorba ölçeğinin 19 maddelik toplam iç tutarlık katsayısı 0.81 olarak bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin iç tutarlılık kat sayıları ise şu şekildedir: Sanal Ortamda Cinsel Zorbalık alt boyutu 0.68, Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme alt boyutu 0.75 ve Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma alt boyutu 0.68 olarak bulunmuştur.

Kısa Semptom Envanteri

Kısa Semptom Envanteri (KSE) L. R. Derogatis (1992) tarafından geliştirilen "Kısa Semptom Envanteri" BriefSymptom Inventory (BSI), çeşitli tıbbi durumlarda psikiyatrik sorunları yakalamak amacıyla hazırlanmış, 90 maddelik bir ölçek olan Belirti Tarama Listesinin (SCL-90-R) maddeleri arasından seçilmiş, 53 maddeden oluşturulan bir ölçektir. Ölçeğin ülkemiz için uyarlaması Şahin ve Durak (2002) tarafından yapılmıştır. Üç ayrı çalışmada ölçeğin toplam puanından elde edilen Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları. 96 ve. 95 alt ölçekler için elde edilen katsayılar ise. 55 ile. 86 arasında değişmektedir.

Yapılan üç ayrı çalışma sonucunda Envanterin alt ölçeklerinin ve üç global indeks puanlarının Sosyal Karşılaştırma Ölçeğiyle -0.14 ve -0.34 arasında, Boyun eğicilik Ölçeği ile 0.16 ve 0.42 arasında, Strese yatkınlık Ölçeği ile 0.24 ve 0.36 arasında, UCLA-Yalnızlık Ölçeğiyle 0.34 ve -0.57 arasında, Beck Depresyon Envanteri ile ise 0.34 ve 0.70 arasında değişen korelasyonlar gösterdiği belirlenmiştir. Bu sonuçlar Kısa Semptom Envanteri'nin

ülkemizdeki Patoloji taramalarında güvenilir ve geçerli bir ölçek olarak kullanılabilmesine göstermektedir.

Bulgular

Psikolojik belirtilere göre sanal zorbalarmın yordanmasına ilişkin regresyon analizi sonuçları Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Sanal zorbanın yordanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları

Değişken	B	Standart hata	β	T	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	-1.55	.49	-	-3.17	.00	-	-
SOMAT	-.17	.38	-.03	-.44	.65	.14	-.02
OKB	.53	.33	.11	1.59	.11	.19	.08
KAD	-.48	.24	-.13	-1.99	.04	.08	-.10
DEP	-1.15	.35	-.27	-3.30	.00	.09	-.16
ANK	.48	.47	.10	1.02	.31	.22	.05
ÖFK-DÜŞ	1.18	.23	.32	5.14	.00	.32	.25
FOB-ANK	.23	.39	.04	.61	.55	.20	.03
PAR-DÜŞ	-.09	.21	-.03	-.44	.66	.19	-.02
PSOTİZM	1.09	.38	.21	2.90	.00	.23	.14

Tablo 1’de yer alan analiz sonuçlarında öncelikle sanal zorba değişkeni ile bağımlı değişkeni yordayacak değişkenler arasındaki ikili ve kısmi korelasyon sonuçları incelenecektir. Sanal zorba ile somatizasyon arasında pozitif ve düşük düzeyde bir ikili ilişki ($r = .14$) olduğu ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki kısmi korelasyonun negatif ve düşük bir ilişki ($r = -0.02$) olarak hesaplandığı görülmektedir. Sanal zorba ile obsesifkompulsif arasında pozitif ve düşük düzeyde bir ikili ilişki ($r = 0.19$) olduğu ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki kısmi korelasyonun pozitif ve düşük bir ilişki ($r = 0.08$) olarak hesaplandığı görülmektedir. Sanal zorba ile kişilerarası duyarlılık arasında pozitif ve düşük düzeyde bir ikili ilişki ($r = 0.08$) olduğu ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki kısmi korelasyonun negatif ve düşük bir ilişki ($r = -0.10$) olarak hesaplandığı görülmektedir. Sanal zorba ile depresyon arasında pozitif ve düşük düzeyde bir ikili ilişki ($r = 0.09$) olduğu ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki kısmi korelasyonun negatif ve düşük bir ilişki ($r = -.16$) olarak hesaplandığı görülmektedir. Sanal zorba ile anksiyete arasında pozitif ve düşük düzeyde bir ikili ilişki ($r = 0.22$) olduğu ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki kısmi korelasyonun pozitif ve düşük bir ilişki ($r = 0.05$) olarak hesaplandığı görülmektedir. Sanal zorba ile öfke düşmanlık arasında pozitif ve orta düzeyde bir ikili ilişki ($r = 0.32$) olduğu ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki kısmi korelasyonun pozitif ve düşük bir ilişki ($r = 0.25$) olarak hesaplandığı görülmektedir. Sanal zorba ile fobikanksiyete arasında pozitif ve düşük düzeyde bir ikili ilişki ($r = 0.20$) olduğu ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki kısmi korelasyonun pozitif ve düşük bir ilişki ($r = 0.03$) olarak hesaplandığı görülmektedir. Sanal zorba ile paranoid düşünceler arasında pozitif ve düşük düzeyde bir ikili ilişki ($r = 0.19$) olduğu ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde

iki değişken arasındaki kısmi korelasyonun negatif ve düşük bir ilişki ($r = -0.02$) olarak hesaplandığı görülmektedir. Sanal zorba ile psikotizm arasında pozitif ve düşük düzeyde bir ikili ilişki ($r = 0.23$) olduğu ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki kısmi korelasyonun pozitif ve düşük bir ilişki ($r = 0.14$) olarak hesaplandığı görülmektedir.

Psikolojik belirti değişkenleri birlikte ele alındığında sanal zorba ile pozitif, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki ortaya çıkarmaktadır ($R = 0.39$, $p < .01$). psikolojik belirtileri birlikte ele alındığında sanal zorba toplam varyansının %15’ini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerin sanal zorba üzerindeki görece önem sırası; öfke düşmanlık, depresyon, psikotizm, kişiler arası duyarlılık, obsesifkompulsif, anksiyete, fobikanksiyete, somatizasyon, paranoyak düşüncelerdir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise kişiler arası duyarlılık, depresyon, öfke düşmanlık ve psikotizm değişkenlerinin sanal zorba üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre sanal zorba ve psikolojik belirtilere yönelik regresyon eşitliği;

$$\begin{aligned} \text{SANAL ZORBA} = & -1.55 \text{ SOMATİZASYON} - 0.17 \text{ PSİKOTİZM} \\ & + 0.53 \text{ OBSESİF KOMPUSİF} - 0.48 \text{ KİŞİLER ARASI DUYARLILIK} \\ & - 1.15 \text{ DEPRESYON} + 0.48 \text{ ANKSİYETE} + 1.18 \text{ ÖFKE DÜŞMANLIK} \\ & + 0.23 \text{ FOBİK ANKSİYETE} - 0.09 \text{ PARANOİD DÜŞÜNCELER} + 1.09 \text{ PSİKOTİZM} \end{aligned}$$

olarak bulunmuştur

Tartışma

Türkiye’de sanal zorbalıkla ilgili çalışmalar 2007 yılından itibaren yapılmaya başlanılmasına rağmen kısa sürede yapılan çalışmalar bu sorunun okullarda hiç de küçümsenmeyecek boyutlarda olduğunu göstermektedir. Teknolojik gelişmeleri yakinen takip eden öğrenciler bu imkanlara sahip olma oranlarının artmasıyla birlikte gelecekte okullarda yaşanan bu tür sorunların dahada artabileceğini göstermektedir. Sanal zorbalık olayları bu olayları

yapan ve bu olaylara maruz kalanlar arasında yaşanan bir problem olmasına rağmen yaşanan bu olaylardan okuldaki diğer öğrencilerde etkilenmemesi mümkün değildir. Ancak bu olayları gerçekleştiren ya da bu olaylara maruz kalanların ikisi de bu olaylara alakalı olmayan diğer öğrencilere göre daha çok psikolojik sorunlara eğilimli oldukları tespit edilmiştir (Kumpulainen, Rasanen ve Puura, 2001). Yapılan çalışmalar sanal zorbalığa maruz kalan bireylerin daha çok psikolojik belirtiler göstermesine rağmen (Nishina, Juvonen ve Witkow, 2005; Patchin ve Hinduja, 2006; Ybarra ve Mishell, 2004) yapılan bu çalışmada sanal zorbalık düzeyi ile kişiler arası duyarlılık, depresyon ve psikotizm arasında pozitif düşük düzeyde bir ilişki olduğu ayrıca öfke düşmanlıkla arasında pozitif orta düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Sanal zorbalık davranışı gösteren bireyler yapmış oldukları bu davranışlardan dolayı kendilerini güven içersinde hissetmemelerinden dolayı oluşturmuş oldukları olumsuz düşünceler bu bireylerin depresyon psikolojik belirti göstermesinde etkili olmuştur. Sanal zorbalık düzeyi ile öfke düşmanlık psikolojik belirtisi arasında orta düzeyde pozitif bir ilişkinin olduğu yapılan bu çalışmada görülmektedir. Zorbalık davranışları gösteren bireyler mağdur durumundaki kişilere acı çektirmekten ve onlara zarar vermekten zevk almakta olan bireylerdir (Banks,1997). Mağdur durumundaki kişiye acı çektiren bireylerin öfke ve düşmanlık duygularına sahip olması gerekmektedir. Bu duygulara sahip olmayan bir birey karşısındaki kişiye zarar verici davranışlarda bulunamayacağı düşünülmektedir. Fitzgerald (1999) tarafından yapılan çalışmada da zorbalık davranışlar gösteren bireylerin öfke düzeyle-

Kaynakça

- Arıca, O.T. (2009). Üniversite Öğrencilerindeki Siber Zorbalık Davranışlarının Bir Yordayıcısı Olarak Psikiyatrik Belirtiler. *Eurasian Journal of Educational Research*, 34, 167-184.
- Arıca, T.,Siyahhan, S., Uzunhasanoglu, A., Saribeyoglu, S., Ciplak, S., Yilmaz, N., Memmedov, C. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. *CyberPsychology&Behavior*, 11(3), 253-261.
- Ayas, T. ve Horzum, M.B.(2010) Sanal zorba/kurban ölçek geliştirme çalışması. *Akademik Bakış: Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi* 19,1-17

rinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmada zorbalık düzeyi ile psikotizm psikolojik belirtisi ile düşük düzeyde pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir bu bulgu Peren ve Aloskar, (2006) tarafından yapılan çalışmayla tutarlılık göstermektedir. Zorbaca davranışlar gösteren kişiler genellikle yapmış oldukları davranışların farkında olmayan ve bu davranışların karşısındaki kişiye zarar vermek maksadıyla yapılan davranışlar oldukları düşünüldüğünde bu tür davranışları gösteren bireylerin belli düzeyde psikotizm psikolojik belirtilerine sahip olması gerektiği düşünülebilir. Normal bir ruh haline sahip bireylerin karşısındaki kişilere kasıtlı bir şekilde zarar verici davranışlarda bulunmama-yağı düşünüldüğünde bu tür davranışları sergileyen bireylerde bazı psikolojik sorunların olabileceği düşünülebilir. Yapılan bu çalışmada da bu nu destekleyen sonuçlar görülmektedir.

Sanal zorbalık olaylarını önlemeye yönelik yapılacak çalışmalarda özellikle zorbalara yönelik yapılacak çalışmalarda psikolojik desteğe yönelik çalışmaların yapılması ve bununla beraber öfke kontrolüne yönelik çalışmaların yapılmasına ihtiyaç olduğu bu çalışma bulgularıyla da görülmektedir. Sanal zorbalık olayları genellikle teknolojik araçlar kullanılarak yapıldığı için bu tür olaylar genellikle evde ya da teknolojik imkanların kullanıldığı ortamlarda okul dışında gerçekleşmektedir. bu nedenle okul personelinin bu tür olaylardan haberleri olmayacağı düşünülebilir. Ailelerin bu tür olaylara şahit oldukları durumlarda özellikle okuldaki psikolojik danışmanla iletişime geçerek çocukları için psikolojik destek alması gerekmektedir.

- Ayas T., Horzum, M.B. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba ve Mağdur Olma Durumu. *Elementary Education Online*, 11(2), 369-380, 2012.
- Ayas, T. veHorzum, M.B. (2011). Öğretmenlerin Sanal Zorbalık Algılarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *International Online Journal of EducationalSciences*, 2011, 3(2), 619-640.
- Ayas, T (2011). Lise öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma yaygınlığı. XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi 3-5 Ekim 2011 İzmir
- Bargh, J.A. ve McKenna, K.Y.A. (2004). The Internet andsocial life. *Annual Review of Psychology*, 55, 573-590.
- Beran, T., veLi, Q. (2005). Cyber-harassment: A study of a newmethodfor an oldbehavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32, 265-277.
- Bayar, Y. (2010). Okul Sosyal İklimi İle Geleneksel Ve Sanal Zorbalık Arasındaki İlişkiler: Genellenmiş Akran Algısının Aracı Rolü. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Camodeca, M. ve Goossens, F. A. (2005) 'Children'sOpinions on Effective Strategiesto Cope with Bullying: TheImportance of Bullying Role and Perspective', *EducationalResearch* 47: 93-105.
- Carroll, D.C.(2008). Cyber bullying and victimization: Psychosocial characteristics of bullies, victims, andbully/victims. <http://gradworks.umi.com/33/24/3324499.html> adresinden 14.08.2012 tarihinde erişilmiştir.
- Catherine, M.C. (2009). Cyberbullying and cyber victimization: Prevalence, stability, risk and protective factors, and psychosocial problems. <http://proquest.umi.com/pqdlink?Ver=1&Exp=09-14-2015&FMT=7&DID=1877394391&ROT=309&attempt=1&cfc=1> adresinden 14.08.2012 tarihinde erişilmiştir
- Dijle, H ve Doğan, N. (2011) Türkiye'de bilişim suçlarına eğitilmiş insanların bakışı. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*,4(2), 43-53.
- Dilmaç, B. (2009) Cyberbullying: a Preliminary Report on College Students. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri / Educational Sciences: Theory&Practice* 9 (3) 1307-1325.
- Derogatis, L. R (1992) *The Brief Symptom Inventory (BSI), Administration scoring and procedures Manual = II* Clinical Psychometric Research Inc.
- Erdur- Baker, Ö. ve Kavşut, F. (2007). Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.
- Fitzgerald, D. (1999). *Bullying in our schools- Understanding and Tackling the Problem—A Guide for Schools*. Dublin: Blackhall Publishing.
- Internet World Stats (2009). Internet World Stats: Usage and Population Statistics. <http://www.internetworldstats.com/> adresinden 12.07.2012 tarihinde ulaşılmıştır.
- Hazler, R.J., Carney, J.V., ve Granger, D.A. (2006). Integrating biological measures into the study of bullying. *Journal of Counselingand Development*, 84, 298-307.
- Hawker, D. S. J. ve Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psycho social maladjustment: A meta-analyticreview of crosssectional studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41, 441-455.
- Juvonen, J. Ve Gross, E. F. (2008). Extending the school grounds?—Bullying experiences in cyberspace. *Journal of School Health*, 78, 496-505
- Kowalski, R.M. ve Limber, S.P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *The Journal of Adolescent Health : Official Publication of the Society for Adolescent Medicine*, 41(6), 22-30.

- Nishina, A., Juvonen, J., ve Witkow, M.R. (2005). Sticks and stones may break my bones, but names will make me feel sick: The psychosocial, somatic, and scholastic consequences of peer harassment. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 34(1), 37-48.
- Özdemir, M. ve Akar, F. (2011). Lise Öğrencilerinin Siber-Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17 (4), 605-626.
- Palmer, E. ve Thakordas, V (2005). Relationship between bullying and scores on the Buss-Perry aggression questionnaire among imprisoned male offenders [Electronic version]. *Aggressive Behavior*, 31, 56-66.
- Patchin, W. J. ve Hinduja, S. (2006). Bullies Move Beyond the Schoolyard: A Preliminary Look at Cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148-169.
- Peren, S. ve Alsaker, D. F. (2006). Social behavior and peer relationships of victims, bully-victim and bullies in kindergarten. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(1), 45-57.
- Raskauskas, J., Stoltz, A.D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescent. *Development Psychology*, 43, 564-575
- Rigby, K. (2003). Consequence of bullying in schools *Canadian Journal of Psychiatry*, 48(9), 583-590.
- Slonje, R., ve Smith, P. K. (2007). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 147-154.
- Sourander, A. Klomek, B.A; Ikonen, M.; Lindroos, J; Luntamo, T; Koskelainen, M; Ristkari, T; Helenius, H. (2010). Psychosocial Risk Factors Associated With Cyberbullying Among Adolescents. *Arch Gen Psychiatry*. 67(7): 720-728
- Şahin Hisli N. Batgün Durak A (2002) Kısa Semptom Envanteri (KSE): Ergenler İçin Kullanımının Geçerlilik, Güvenirlik ve Faktör Yapısı; *Türk Psikiyatri Dergisi*; 13(2): 125-135
- Şahin, M., Aydın, B. ve Sarı, S. V. (2012) Cyberbullying, cyber victimization and psychological symptoms: A study in adolescent. *C.U. Faculty of Education Journal*, 41/1, 53-59
- Willard, N. (2007). *Cyberbullying and cyber threats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. Research Press.
- Yaman, E., Eroğlu, Y., Peker, A. (2011). *Başa çıkma stratejileriyle okul zorbalığı ve siber zorbalık*. Kaknüs Yayınları İstanbul
- Ybarra, M.L ve Mitchell, K.J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: a comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 1308-1316.
- Ybarra, M.L., Espelage, D.L., ve Mitchell, K.J. (2007). The co-occurrence of Internet harassment and unwanted sexual solicitation victimization and perpetration: Associations with psychosocial indicators. *Journal of Adolescent Health*, 41, 31-41.

Extended Abstract

Internet and online technologies have taken their place among indispensables of daily life as the most popular communication tools of the current world. These technological tools are used more commonly especially by young people and university students (Arıcak, 2009). As a result of fast improvements in computer technologies, computer, computerized systems and internet have become an indispensable part of our lives. Computers and data stored and recessed by computerized systems have been increasing in a dizzying speed. People perform communication, shopping, talking to each other, sharing their feelings, friendships and fellowships via computers and internet.

Cyber bullying is defined generally as "behaviors which include use of information and communication technologies such as electronic mail, mobile phone, pager, short message service and web sites by an individual or a group with the aim to harm other people and which support deliberate, repeating and hostile behaviors" in international literature (Arıcak, 2009). According to Juvonen and Gross (2008), cyber bullying is the use of internet or other digital communication devices with the aim to insult or threaten someone.

New studies on cyber bullying in Turkey have been carried out. In their studies, Erdur-Baker and Kavrut (2007) stated that the rate of cyber bullying has reached to 28% and victim rate to 30%. In a research carried out on cyber bullying in Istanbul, it was found that 35.7% of the students display cyber bullying behaviors and 5.9% of them are victims of cyber bullying (Arıcak et al., 2008). As a result of the study made by Özdemir and Akar (2011) with 336 students, they found that 14% of the students suffered from cyber bullying and 10% did cyber bullying. In a study by Topçu (2008), it was stated that 48% of the students did cyber bullying. According to results of study of Dilmaç (2009) performed with 666 university students, 22,5% of the students stated that they did cyber bullying at least once and 55,3% stated they suffered from cyber bullying at least once.

Cyber bullying has serious negative effects in psychological, emotional and social areas. The findings of the researches state that suffering from bullying behaviors causes physical and mental illnesses after a while and in case these bullying behaviors continue for a long time and the victim cannot get support from the environment, this causes these illnesses to be felt more severely (Rigby, 2003). Besides the negative effect on academic performances of victims of cyber bullying, psychological effects such as depression, loneliness, low socialization, low self-esteem, sadness, anger, fear, anxiety, paranoia and suicide thoughts are seen (Carroll, 2008; Catherine, 2009; Bargh and Mckenna, 2004; Beran and Li, 2005, Hawker and Boulton, 2000; Nishina, Juvonen and Witkow, 2005; Patchin and Hinduja, 2006; Ybarra and Mishell, 2004).

Method

Model of the research

The research was planned and carried out in accordance with survey model. In the survey method; variables belonging to unit and situation such as dealt incident and group are attempted to be separately described. In this model, instant situation determinations can be identified (Karasar, 2004: 79).

Study group

The study group of this research consists of 407 people, 192 females and 215 males, studying in second stage of primary school (6th, 7th and 8th grades) in the second term of 2011-2012 education year in Hendek county of Sakarya province.

Data Collecting Instruments

Two means were used to collect data in the research. These are Cyber Victim Questionnaire and Brief Symptom Inventory.

Cyber Bully/Victim Questionnaire

"Cyber Bully/Victim Questionnaire" developed by Ayas and Horzum (2010) was used to determine the cyber bullies in the study. Cyber Bully/Victim questionnaire composes of two parallel scales which are called as "Cyber Bully Questionnaire" and "Cyber Victim Questionnaire" and which includes asking same points in a different way. The students are expected to answer how often they do the words and actions included in the cyber bully questionnaire and how often they suffer from these words and actions included in the victim questionnaire.

Brief Symptom Inventory

Brief Symptom Inventory is a scale developed by L. R. Derogatis (1992) with the aim to catch the psychiatric problems in various medical conditions and which includes 53 items selected from the items of Symptom Check List (SCL-90-R) which is a 90-item scale. The adaptation of the scale for our country was made by Şahin and Durak (2002).

Findings

When the psychological symptom variables are considered together, there appears a positive, mid-level and significant relation with the cyber bully ($R = .39, p < .01$). When psychological symptoms are addressed together, cyber bully explains 15% of the total variance. According to standardized regression coefficients (β), relative order of importance of predictor variables on cyber bully is anger hostility, depression, psychoticism, interpersonal sensitivity, obsessive compulsive, anxiety, phobic anxiety, somatization, paranoid ideation. When the t-test results regarding the significance of regression coefficients are examined, it is seen that interpersonal sensitivity, depression, anger hostility and psychoticism variables are significant predictors on cyber bully.

Discussion

Although studies indicate that individuals suffering from cyber bullying show more psychological symptoms (Nishina, Juvonen and Witkow, 2005; Patchin and Hinduja, 2006; Ybarra and Mishell, 2004), this study shows that there is a positive low relationship between cyber bullying level and interpersonal sensitivity, depression and psychoticism and there is a positive medium level relationship with anger hostility. Since the individuals showing cyber bullying behavior cannot feel themselves safe because of these behaviors, these negative thoughts may lead to showing depression psychological symptom. It is seen in this research that there is a medium level positive relationship between cyber bullying level and anger hostility psychological symptom. Individuals showing bullying behaviors are those who enjoy agonizing victim people and harming them (Banks, 1997). Individuals making victims suffer must have feelings of anger and hostility. It is considered that an individual without such feelings cannot show harming behaviors for the others. In a study by Fitzgerald (1999), it was found that individuals showing bullying behaviors had high levels of anger. In this study, it is seen that there is a low positive relationship between bullying level and psychoticism. This finding is consistent with the study done by Peren and Aloskar (2006). When it is considered that the behaviors of individuals showing bullying behaviors are done with the purpose of hurting the others, it can be said that individuals showing such behaviors should show psychoticism psychological symptoms in a certain level. When it is thought that individuals with a normal psychology would not show harming behaviors on purpose, it can be said that individuals exhibiting such behaviors may have some psychological problems. In this study, the results which support this can be seen.